

W dniu 31 grudnia 1981 roku liczba członków Polskiego Towarzystwa Teologicznego w Krakowie wynosiła 298, w tym jeden członek honorowy, 265 członków zwyczajnych i 32 członków wspierających. W roku sprawozdawczym przyjęto w skład Towarzystwa dwudziestu członków zwyczajnych.

Kraków

KS. TOMASZ JELONEK

R E C E N Z J E

Ks. KAZIMIERZ ROMANIUK, *Małżeństwo i rodzina w Biblii* (Attende lectioni VII), Księgarnia Św. Jacka, Katowice 1981, ss. 171.

W ramach serii *Attende lectioni* ukazała się pod numerem siódmym praca ks. Kazimierza Romaniuka — obecnego biskupa pomocniczego warszawskiego — na temat małżeństwa i rodziny w Piśmie Świętym. Temat ten, jakże niezmiernie ważny i aktualny dziś, zwłaszcza po adhortacji apostołskiej Jana Pawła II *Familiaris consortio*, nie jest łatwy do opracowania. Składa się na to szereg przyczyn, z których dwie wymienia Autor we Wprowadzeniu: „Pewnego rozczarowania doznaje ten, kto studium nad małżeństwem w Biblii rozpoczyna od próby zebrania danych terminologicznych (...) Okazuje się bowiem, że w tekście hebrajskim Nowego Testamentu rzeczownik «małżeństwo» nie występuje wcale, a i w Septuagincie nie należy do specjalnie częstych”. Drugą zaś przyczyną jest to, że „w przedstawianiu problematyki małżeńskiej Biblia — zarówno Stary, jak i Nowy Testament — posługuje się chętniej językiem metafor” (s. 5). Toteż nie mamy opracowań tego rodzaju w naszej rodzimej literaturze, a praca bpa Romaniuka jest pierwszą — nie licząc pomniejszych opracowań — większą syntezą w języku polskim nauki Pisma Świętego o małżeństwie i rodzinie.

Jest rzeczą zrozumiałą, że bogactwo materiału skrypturystycznego zmusiło Autora do pewnej selekcji, a w każdym razie — skrótości tematycznej. Praca składa się z dwóch części. Część pierwsza obejmuje Stary Testament, który — jak sam Autor zaznacza (s. 6) — ze względu na pewną dezaktualizację swej nauki o małżeństwie został potraktowany bardziej pobieżnie. Co jednak nie przeszkodziło, by Autor w siedmiu rozdziałach zajął się takimi problemami, jak: starotestamentalna nauka o małżeństwie a stwórca moc Boga, prawo małżeńskie ST i problem poligamii, prawa kobiety i mężczyzny oraz rola dziecka, starotestamentalna mistyka małżeństwa oraz dramaty małżeńskie w ST. Część druga poświęcona została Nowemu Testamentowi. W dwóch obszernych rozdziałach Autor zajął się kolejno nauczaniem Jezusa w sprawach małżeństwa i rodziny oraz interpretacją św. Pawła, czyli „pełnią nowotestamentalnej nauki o małżeństwie

i rodzinie". W Zakończeniu Autor stwierdza: „Prócz wspólnego dla obydwu Testamentów charakteru konstytutywno-społecznego, a zwłaszcza sakralnego rodziny, jest też do zanotowania niewątpliwa ewolucja teologii małżeństwa i rodziny, gdy porównuje się z sobą Stary i Nowy Testament. Wbrew pozorom ewolucji tej nie obrazuje jednak idea trwałości związku małżeńskiego, rzekomo łatwo rozrywalnego w Starym i absolutnie nie dopuszczającego rozwodów w Nowym Testamencie. W gruncie rzeczy obowiązuje ciągle ta sama zasada: co Bóg złączył, tego niech człowiek nie rozłącza” (s. 144 n).

Metodę, którą przyjął Autor w przedstawianiu zagadnienia, można by nazwać opisową, co nie oznacza braku syntetycznych wniosków. Cenna jest bogata literatura przedmiotu, nie tylko cytowana, ale i wykorzystana — również w ujęciu polemicznym.

Niski nakład książki (3 tys.) na pewno nie odpowiada popytowi wśród czytelników nie tylko duchownych, ale i świeckich interesujących się tak ważnym i życiowym tematem, jakim było i jest zagadnienie małżeństwa i rodziny w ogóle, a chrześcijańskiej w szczególności.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

HEIDE und HELMUT BUSCHHAUSEN, *Das Evangeliar Codex 697 der Mechitharisten-Congregation zu Wien*. Eine armenische Prachthandschrift der Jahrtausendwende und ihre spätantiken Vorbilder, Union Verlag, Berlin 1981 (nakład 1000 egz. num.)

Omawiana pozycja zawiera luksusowo wydane reprodukcje 8 foliów pergaminowych o wymiarach 430/445 × 330 mm z Ewangeliarza ormiańskiego, który został ofiarowany w 1911 r. Kongregacji Mechitarystów w Wiedniu z okazji 100-lecia jej fundacji i stąd noszący miano obecnych posiadaczy. Folia te zostały pieczołowicie odrestaurowane w 1976 r. i wówczas zdano sobie sprawę z ich wartości dokumentacyjnej dla historyka sztuki i dla krytyka tekstu biblijnego.

Dla historyka sztuki są one niezmiernie interesujące ze względu na możliwość poznania sztuki wczesnoormiańskiej z około roku 1000. Ale stanowią również przedmiot zainteresowania dla badacza tekstu biblijnego, ponieważ zawierają ormiańską wersję podziału perykop czterech Ewangelii dokonanego przez Euzebiusza z Cezarei w IV w. Wiąże się to z poleceniem danym przez Konstantyna Wielkiego Euzebiuszowi w r. 311 sporządzenia odpowiednich tekstów biblijnych dla użytku liturgicznego. Wówczas to Euzebiusz sporządził w oparciu o Amoniusza z Aleksandrii tzw. Kanony ewangelii, czyli 10 tablic wyliczających miejsca wspólne poszczególnych ewangelii wraz z listem do Karpianusa (por. PG 22; same zaś kanony są przytoczone w wydaniach tekstu NT Nestle — Aland). Jak dowiodły badania C. Nordenfalka, niektóre rękopisy ormiańskie, gruzińskie i etiopskie pochodzące z ok. r. 1000, przechowały ten układ Euzebiusza umieszczony w Ewangeliarzach konstantyniańskich. Do tych rękopisów należy nasz omawiany, który odznacza się tym, że w sposób artystyczny łączy przedstawienie poszczególnych tablic z elementami architektonicznymi z czasów Konstantyna (głównie fragmenty bazyliki Grobu Pańskiego). Dla historyków architektury wczesnochrześcijańskiej, zwłaszcza konstantyniańskiej, jest to ciekawy materiał ikonograficzny do studiów.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL